

Борис Кудрик

ЦЕРКОВНІ ХОРИ МИХАЙЛА ВЕРБИЦЬКОГО

Як висше сказано, одинокою формою української вокальної музики в Галичині, заки заложено перемиський хор, була народня церковна «ерусалимка». Вербицький, як духовний композитор не міг найти на ґрунті цього примітиву творчої по-нуки для себе. Мусів ділати тут вплив замісцевої, але рідної музики, і то взірець ідеальній щодо техніки й виразу, а саме твори Бортнянського, співані хором перемиської катедрі. З цими творами мав він нагоду познайомитися як хорист у хлоп'ячому віці.

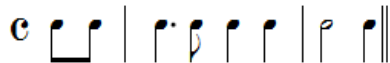
Церковна музика на мішаний і мужеській хор виступає впродовж усієї творчости Вербицького, а вона є одною з цих ділянок, в яких він найсвобідніше виповідається. Дві обставини сприяли розвиткові його духовно-музичного хисту, а саме перевага духовного елемента в галицько-українськім культурнім життю (аж до кінця XIX ст.), як також те, що заснування перемиського хору мало в першу чергу

церковно-музичні цілі, а світська музика стояла в його репертуарі шойно на дальшому пляні.

Церковну творчість Вербицького можемо поділити на два періоди: в першій пише він мішані, в другій здебільша мужеські хори. Але не можемо поставити між цими двома періодами граничної дати. В кожному разі цей поділ впливав з зовнішніх обставин, бо в заранню своєї творчості пише Вербицький для мішаного хору перемиської катедрі або львівських питомців, що мали фальцетові сопрани й альти замість жіночих; пізніше ж в 1860-их р.р. пише на мужеський хор, бо тоді найлучшою виконавчою силою для його творів стає хор львівських питомців, зложений цим разом з чисто-мужеських голосів. Церковних творів на мішаний хор написав Вербицький 11, на мужеський одну цілу Службу Божу (без ектенії¹) і дві окремішні пісні.

Хоча церковні мужеські хори багато пізніші від мішаних, усе-таки не даються тут запримітити ніякі стилістичні різниці і тому годі говорити про який-небудь шлях розвитку духовної творчості Вербицького. Тому стиль хорів мішаних і мужеських розглядатимемо разом, не відділюючи їх від себе.

Ритміка церковних творів Вербицького свідчить пророчисто про повне зрозуміння композитором поваги настрою, як її вимагає обряд. Композитор оперує тут головню більшими ритмічними вартостями, вживаючи майже виключно цілого такту. Такт $\frac{3}{4}$ приходить лише в чотирьох піснях: *Свят! a-moll* (міш. хор), *Святий Боже B-dur* (муж. хор), *Отця і Сина B-dur* (муж. хор) і середуша тема *Рознятого в Вірую Es-dur* та на мужеський хор (тт. 45–52); інших родів такту не здибуємо. Гідною завваги є часта поява ритмічної фігури, що в деяких випадках прибирає незначні відміни:

Для мелодики церковних творів Вербицького характеристичною є перевага малих інтервалів, головню секунд, що дає вражіння супокою, іноді майже монотонії. Вплив єрусалимкової мелодики показується в частім кінченню твору при автентичній каденції терцією тоніки в найвисшому голосі. Це без сумніву рештка давньої фригійської каденції багатьох хоралів східної церкви, але цю каденцію змодернізовано новішими часами в дусі дурової тонації, беручи при терцієвому вторуванню первісну фригійську тоніку за терцію дурової тоніки (порівняти з висше наведених примірів «єрусалимки» каденційні звороти, як ось з приміра а) (нотний текст) або з приміра б) (нотний текст). З чужинецьких впливів виразний примір дає *Єдин Свят – Хвалите Es-dur* (міш. хор) тт. 17–20. Це місце показує чималу подібність до першого чотиротакту шведської пісеньки, званої між Німцями до слів *Spinn, spinn!*, що очевидно десь мусіла попасти в репертуар перемиських хорів:

¹ Тут Кудрик помиляється: в Літургії для чоловічого хору є одна ектенія – у відписі Віктора Матюка 1871 р. (ЛНБ, арх. Якубовича, 16, арк. 3 зв.); див. публікацію на CD у додатку до річника *Перемиські Архієпархіальні Відомости*, рік VII, ч. 9. Перемишль 2009 – прим. ред.).

Spin, spin

Вербицький
Єдин Свят
такти 17-20

В церковних творах Вербицького находимо цікаву появу використання тої самої мелодії в кількох різних кусниках. Порівняймо пр. *Слава –Єдинородний As-dur* зі Служби Божої на мужеський хор тт. 51–54 і *Свят B-dur* з тої ж Служби Божої тт. 16–19.

Слава - Єдинор.
Такти 51-54

спрослав - ля - є-мий От - цу і свя - то - му Ду - ху

Свят
Такти 16-19

бла - го - сло - вен гря-дий во І - м'я Го - спод-не

Щодо тонального боку здibuємося тут виключно з тонаціями *dur* і *moll*; церковних ладів нема тут зовсім. Можемо також запримітити обмеження до тонацій, близьких до *C-dur* і *a-moll*, отже з бемолевих приходять тут *F-dur*, *B-dur*, *g-moll*, *Es-dur* і *As-dur*, з хрестикових знова *G*, *D* і *A*. Гармонічні засоби, якими оперує Вербицький в церковних творах, є на загал небогаті. Задержки є дуже часті, виступають лише в горішньому та середуших голосах, ніколи в басі. Альтерації виступають лише в виді підвижки IV, рідше V і II степені в *dur*, як також обнижки VII, а часто й VI степені в *dur*, останній випадок головно в каденціях °S–T. Модуляції є справді часті, але обмежуються в *dur* до *D* і *S* – тонації за виїмкою двох випадків модуляції до °Dp: *Ангел вопіяше* на мішаний хор та *Христос воскрес* *B-dur* на мужеський хор, одного до + Sp: *Святий Боже A-dur* на мужеський хор і трьох до рівнобіжної тонації: *Свят D-dur* на мішаний, *Тебе поєм G-dur* на мішаний хор і *Дух святий B-dur* на мужеський хор — в *moll* знову виключно до рівнобіжної тонації. На загал і цими засобами оперує композитор поправно, хоча й не без дрібних недотягнень в нечисленних випадках. Це чотири випадки рівнобіжних квінт: *Тебе поєм G-dur* на мішаний хор (тт. 14–15, бас-тенор; тт. 15–16 тенор-альт; *Ангел вопіяше C-dur* на мішаний хор (тт. 89–90, бас-тенор) і *Да ісполнятсья B-dur* на мужеський хор (т. 6, оба тенори).

Поліфонічний елемент в церковній музиці Вербицького відіграє дуже скромну роль. Досить часто здibuємо чисто ритмічну імітацію, цебто, що дана ритмічна фігура переноситься чергово до інших голосів без збереження мелодичних контурів. Властиву, цебто ритмічно-мелодичну імітацію находимо в двох мішаних хорах: *Милость мира Es-dur* і *Ангел вопіяше C-dur*. В першому з обох згаданих творів бачимо в тактах 14–17 подвійну імітацію:

В другому ж в тактах 74–95 фугато, в якому впрочім дадуться зазримити деякі дрібні відхилення в повторенні теми (такт 5 понизшого приміру: сопран додає при закінченні теми одну ноту; такт 7, бас кінчить тему на *c*, замість на *e*) [Тут влучена картка!].

Оці нечисленні приміри поліфонії в церковній музиці Вербицького є безсумнівно вислідом познайомлення композитора з хоровою творчістю Бортнянського, а що Вербицький не пішов під цим оглядом дальше поза висше наведені приміри, це вже наслідок недостачі систематичної науки контрапункту.

Формальна побудова церковних творів Вербицького опирається головню о чотири тактові речення, які подекуди розширюються до 5- і 6-тактових. Рідше здибуємо три тактові речення. Під оглядом загальної формальної розбудови показуються церковні твори Вербицького різнманітно. В творах малих розмірів виступає форма одно- або двочастинної пісні. З формою АВА здибуємося в трьох уступах зі Служби Божої на мужеський хор: *Слава – Єдинородний As-dur* та в обох *Святий Боже F-dur* і *A-dur*. В цих двох останніх ця форма є подиктована текстом, де після *Слава Отцю* вертається початкове *Святий Боже*. До правильних, ширше розбудованих форм належать також усі три *Херувимські*: *Es-dur* на мішаний хор та обі на мужеський хор: *Es-dur* і *F-dur*. Їхня основна схема така: А+В+А+В+ епільог. Цей епільог (*Яко да Царя*) навязує мотивічно до теми А. Цю форму взяв Вербицький без сумніву від Бортнянського, якого всі *Херувимські* мають постійно цю схему, хоча епільог до теми А там не навязує. В двох випадках: *Отче наш g-moll* (міш. хор) і *Вірую Es-dur* (муж.хор) маємо ширше розбудовану форму без точно означеної схеми, правильні речення переплітани неправильними.

Декламація слів в церковних творах Вербицького представляється поза нечисленними випадками поправно. Малі промахи торкаються хибних наголосів: з'ємля зам. земля, за ни замість за ні, та кладення цезур в несвоїх місцях, пр. в *Отче наш g-moll* (міш. хор) речення *да будет воля Твоя яко на небеси і на земли* композитор перериває совершенною каденцією над словом *Твоя*, даючи ще по ній півпавузу.

Борис Кудрик. Характеристика творів М. Вербицького: I Вокальна музика. А) Церковні хори // *Матеріали до історії Зах.-укр. музики XIX сторіччя*. Бл. 1931 р., автограф олівцем (ЛНБ, арх. Консерваторії, 62/97/ п. 18, арк. 16–18).

До друку приготувала *Мирослава Новакович*

